

บทบรรณาธิการ

วารสารวาระทางสังคมและการเมือง

เมื่อคลื่นฝนใหญ่แผ่ปกคลุมภาคใต้ในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายนที่ผ่านมา เมืองหลายแห่งกลายเป็นพื้นที่ทดสอบขีดความสามารถของรัฐ และความอดทนของผู้คนในเวลาเดียวกัน บ้านเรือนพังทลาย ธุรกิจหยุดชะงัก ผู้คนจำนวนมากยังคงรอความช่วยเหลือในขณะที่บทบรรณาธิการนี้กำลังถูกเขียน บางครอบครัวสูญเสียทรัพย์สินจนหมดสิ้น บางครอบครัวสูญเสียสมาชิกอันเป็นที่รัก ความสูญเสียกว่า “ร้อยชีวิต” ไม่ใช่เพียงสถิติ แต่คือคำถามเชิงจริยธรรมที่สังคมต้องหันกลับมาทบทวนว่า ประเทศไทยจะปฏิเสธความรับผิดชอบต่อความตายเช่นนี้ได้หรือไม่

และมีเรื่องเกินเลย หากจะอธิบายเหตุการณ์ครั้งนี้ผ่านกรอบคิดทางรัฐศาสตร์ด้วยถ้อยคำที่ตรงไปตรงมา “รัฐล้มเหลว” (Failed State) ไม่ใช่เพียงคำกล่าวหาทางการเมือง แต่คือสถานะที่รัฐไม่สามารถจัดให้มีบริการขั้นพื้นฐานแก่พลเมืองของตน หรือไม่อาจบังคับใช้กฎหมายและนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ ในยามคับขัน วิถีชีวิตน้ำท่วมครั้งนี้เผยให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า ประเทศไทยยังไม่อาจปกป้องชีวิตประชาชนจากภัยที่คาดหมายได้

ความล้มเหลวนี้มิได้เกิดขึ้นลอย ๆ หากผูกพันอยู่กับโครงสร้างของ “รัฐราชการไทย” ที่แข็งขี้ เอะทะ และติดอยู่กับขั้นตอนจนไม่อาจตอบสนองสถานการณ์เร่งด่วนได้ทันการณ์ ยามวิกฤติที่ต้องการการตัดสินใจฉับไว ระบบกลับขยับตัวอย่างอืดอาด เจ้าหน้าที่หลายคนต้องรอคำสั่งจากเบื้องบนราวกับไม่มีพื้นที่ให้ใช้วิจารณญาณของตนเอง ผลลัพธ์คือประชาชนล้มตาย ขณะที่รัฐราชการยังคงยึดระเบียบของตนราวกับโลกภายนอกไม่เคยเปลี่ยนแปลง

หากมีสิ่งใดที่พอจะปลอบประโลมใจสังคมไทยในห้วงวิกฤติครั้งนี้ได้ ก็เห็นจะเป็นพลังของภาคประชาสังคม องค์กร มูลนิธิ ภาคเอกชน อาสาสมัคร คนธรรมดาไร้ชื่อเสียงที่ลุกขึ้นมาช่วยกันโดยไม่รอคำสั่ง อาสาสมัครจากทุกสารทิศที่ผ่านน้ำเชี่ยวเข้าไปช่วยคนติดอยู่ในบ้านที่ถูกล้อมด้วยน้ำ ทีมกู้ภัยที่ทำงานจนรุ่งสาง กลุ่มวัยรุ่นที่รวมเงินซื้ออาหารแจกจ่าย มหาวิทยาลัยเปิดศูนย์พักพิงโดยมีอาสาสมัครนักศึกษา คอยเป็นกำลังหลักในการรองรับผู้คนในการประสานหน่วยงาน ที่คนเข้ามาอาศัยนับหมื่น เป็นต้น

ทั้งหมดนี้สะท้อน “มิตรไมตรีและน้ำใจสาธารณะ” ที่เกิดขึ้นเองโดยไม่ต้องมีระเบียบใครรองรับ เป็นเครือข่ายแห่งมนุษยธรรมที่งอกงามขึ้นท่ามกลางความล้มเหลวของระบบราชการ และเป็นพลังที่ทำให้เรายังมองเห็นความหวังบางอย่างในสังคมไทย ความหวังที่เกิดจากประชาชนที่เห็นความทุกข์ของกันและกัน ก่อนที่รัฐจะเห็นด้วยซ้ำในทำนองเดียวกัน

วารสารฉบับนี้ได้พยายามหล่อเลี้ยงอีกด้านหนึ่งของชีวิตสาธารณะ นั่นคือการผลิตองค์ความรู้ให้เท่าทันกับวิกฤติที่รายล้อมเรา บทความทั้งเจ็ดชิ้นในเล่มนี้คือเสี้ยวหนึ่งของความพยายามนั้น

งานแรกว่าด้วยการดูแลผู้ป่วยระยะท้ายในชุมชนเมือง โดย ประชาธิป กะทา เปิดพื้นที่ให้เราเห็นการเผชิญหน้าความตายอย่างมีศักดิ์ศรีกลางมหานคร ขณะทำงานของบรรพต กิติสุนทร พิพัฒน์พล มากมูล ชารินทร์ เกษร และศษตริย์ เจริญสุข ชี้ให้เห็นมิติใหม่ของการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามายกระดับบริการสาธารณสุขในเทศบาลตำบลกำแพงแสน

บทความของ ธนา มณีพุกษ์ และ วันจักรี โชติรัตน์ พาผู้อ่านสำรวจเส้นทางจากการแสวงบุญสู่การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรม เพื่อชี้ให้เห็นพลวัตของอัตลักษณ์ยุคทุนนิยมโลก งานของ พงศธร กันทวงศ์ จิฬารณย์ ติธรรม และศราวุฒิ วรรณโสภา เปิดประเด็นการกระจายอำนาจในอินเดียที่เชื่อมโยงไปสู่ฐานรากประชาธิปไตยอย่างทรงพลัง

ด้านการคลังสาธารณะ ชัชรินทร์ ทองหม่อมราม นำเสนอแนวคิด “งบประมาณเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี” ซึ่งกำลังกลายเป็นกรอบคิดใหม่ในเวทีนโยบายสมัยใหม่ ขณะทำงานของชลิตา บัณฑวงศ์ วางให้เราเห็นกระบวนการสถาปนาอำนาจรัฐผ่านการจัดการที่ดินและป่าไม้ในพื้นที่ชายแดนใต้ โดยฉายให้เห็นทั้งอำนาจ ความเปราะบาง และชีวิตผู้คนในเวลาเดียวกัน ท้ายเล่ม ณัฐวีร์ พุ่มระชัฏร์ เสนอปริทัศน์หนังสือเกี่ยวกับพัฒนาการวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคมไทย ชี้ให้เห็นร่องรอยของความเปลี่ยนแปลงที่ยังคงดำเนินอยู่ ทั้งหมดนี้คือองค์ความรู้ที่วารสารเล่มนี้ได้จัดวางไว้ในห้วงเวลาที่สังคมต้องการคำตอบใหม่ ๆ

อย่างไรก็ตาม ในฐานะบรรณาธิการ เราไม่อาจหลีกเลี่ยงความจริงว่า วิกฤติน้ำท่วมภาคใต้ครั้งนี้ได้สะท้อน “ความจำเป็นทางจริยธรรม” บางประการที่โลกวิชาการต้องเผชิญและตอบสนอง นักวิชาการไม่เพียงผลิตความรู้เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการเท่านั้น หากยังต้องทำหน้าที่สาธารณะ ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับผู้ที่กำลังเผชิญภาวะเปราะบาง และนำความรู้ไปใช้ในการปกป้องชีวิตมนุษย์เท่าที่สติปัญญาจะเอื้ออำนวย

รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบต่อผู้คนในเขตแดนของตน แต่ปัญญาชนก็มีหน้าที่ที่จะไม่ยอมให้ความรู้กลายเป็นเพียงวัตถุประดับของสถาบัน หากต้องเป็นส่วนหนึ่งของความหวัง ความเปลี่ยนแปลง และความยุติธรรมที่สังคมคู่ควรจะได้รับ

ด้วยมิตรภาพ

รองศาสตราจารย์เอกรินทร์ ต่วนศิริ

บรรณาธิการ